

REVOLUCE V POLITICE JE NUTNÁ: CHCEME POLOVINU MOCI. ROZHOVOR SE SONJOU LOKAR /

INGRID RÖDER

Slovinská socioložka Sonja Lokar se zabývá politickými stranami, otázkami sociální politiky a genderovými tématy. V průběhu svého profesionálního života se angažovala jako výzkumnice, politická analytička a politička. V současné době je Sonja Lokar výkonnou ředitelkou Kanceláře Středoevropské a východoevropské sítě pro genderové otázky v Ljubjani (*CEE Network for Gender Issues*). Je jednou z iniciátorek *Stability Pact Gender Task Force* a jeho předsedkyní. Spolupracuje s celou řadou mezinárodních organizací včetně Evropské komise, Evropského parlamentu, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě či Světové banky. Rovněž participuje na vzdělávacích programech Národního demokratického institutu a volebních pozorovacích misích.

IR: V průběhu let jste se angažovala v řadě aktivit v oblasti genderu. Jaké životní zkušenosti Vás přivedly k genderovým otázkám a k politice?

SL: To je dobrá otázka. Když jsem se stala členkou politické strany, nijak zvlášť jsem se o genderová témata nezajímala. Nebyla jsem tedy feministkou od prvního dne, kdy jsem se stala političkou. Rozhodně jsem se ale stala feministkou v roce 1990, kdy se ve Slovinsku konaly první svobodné volby. V průběhu příprav těchto voleb jsem zjistila, že neexistuje politická strana – včetně mé vlastní Ligy slovinských komunistů, která se reformovala v moderní sociálnědemokratickou stranu – která by byla opravdu ochotna zabývat se genderovými otázkami. Byla to doba, kdy se pozornost soustředila na všechna ostatní témata a genderová rovnost byla odsunuta stranou. Zjistila jsem to ve chvíli, kdy jsem byla po volbách jedinou ženou v parlamentním klubu své strany ve Sněmovně reprezentantů, která se následně stala Dolní komorou parlamentu. A to byl šok. Najednou jsem pochopila, že pokud nezměníme přístup politických stran k této problematice, vše čeho bylo dosaženo v minulosti, bude ztraceno. Ale po volbách už bylo příliš pozdě. Příprava prvních svobodných voleb byla pro ženy výjimečnou příležitostí prosazovat naše požadavky a tuto příležitost jsme kvůli své naivitě promarnily. Domnívaly jsme se, že to, co bylo v minulosti dobré, bude pokračovat také v budoucnosti. Necháply jsme, že demokracie přichází jako balík, kde mnohé z toho, čeho jsme dosáhly a co je tak důležité pro rovnost žen a mužů, bude ztraceno a my budeme muset velmi tvrdě pracovat na tom, abychom alespoň něco z toho zachovaly a pokračovaly v prosazování lidských práv a specificky ženských práv, která nebyla naplněna v období socialismu.

V politice jsem se snažila propojit reformu Ligy slovinských komunistů v moderní sociálnědemokratickou stranu

s novým ženským hnutím občanské společnosti a aktivně se zapojit do všech otázek politické diskuse týkajících se násilí na ženách, demilitarizace společnosti a samozřejmě politické reprezentace žen a jejich práv samostatně se politiky organizovat. To bylo něco, co jsme si v období socialismu mohly jen těžko představit.

IR: Jste regionální ředitelkou Středoevropské a východoevropské sítě pro genderové otázky (CEE Network for Gender Issues) – jak byste shrnula cíle této iniciativy a její dosavadní výsledky?

SL: Tato síť je dnes relativně starou záležitostí, začaly jsme jako neformální pracovní skupina v roce 1994. Skupina žen, které vše iniciovaly, je stále pohromadě, stále spolupracuje. Je to krásná zkušenost týmové práce, která je neformální a přesto velmi výkonná. Naše síť začala jako podpora žen uvnitř reformních komunistických stran nebo nově vzniklých sociálnědemokratických stran v transformujících se demokraciích, s cílem pomoci ženám uvědomit si existenci otázek genderové rovnosti a přinutit jejich politické strany, aby genderová témata zahrnuly do svých programů a aktivit, aby braly otázky genderové rovnosti vážně a začaly uvnitř stran vytvářet prostor pro ženské aktivity. To bylo hlavním cílem této sítě.

Na počátku to bylo velmi složité, protože v mnoha levicových politických stranách bylo téma genderové rovnosti hozeno po převratu přes palubu. Stalo se tak pod dvěma zámkami: buď byla genderová rovnost vnímána jako téma „již vyřešené v období socialismu“, tak proč o něm diskutovat, což byla jen iluze; nebo bylo viděno jako něco nedůležitého, „tak proč s tím ztrácet čas“. Na začátku jsme se také často setkávaly s planými sliby. Všechny ty nově vzniklé sociálnědemokratické strany se zoufale snažily stát se součástí velké mezinárodní skupiny *Socialistické internacionály*, která měla určitá pravidla genderové rovnosti. Tato pravidla nastavovala nutnost ženské stranické organizace, kvót a zájmu o genderovou rovnost. A tak se všechny strany snažily, přinejmenším formálně. Zahrnuly pěkný a velmi obecný odstavec o genderové rovnosti do svých programů, do stranických stanov přijaly kvóty, ale v konečném důsledku z toho nic nerespektovaly. Cílem naší sítě bylo pomoci stranám proměnit tyto plané sliby v opravdové politické závazky. A to bylo opravdu velmi složité. Možná to bylo ale složitější se ženami než s muži, protože ženy se velmi zdráhaly organizovat se odděleně, být svým způsobem v konfrontaci s mužským vedením. Všechny tyto strany byly totiž organizovány hierarchicky, soustředily se – a stále se soustře-

dí – kolem jednoho vůdce. Takže pokud tento vůdce nebyl feministka – a většina z nich byla macho a mnoho z nich stále je – bylo pro ženské stranické aktivistky velmi riskantní angažovat se v otázkách genderové rovnosti. Ženské hnutí uvnitř politických stran nebylo akceptováno jako normální demokratický proces uvnitř strany, ale bylo viděno jako něco cizího, něco divného přicházejícího z vnějšku, od žen, které nerozumí kontextu středovýchodní nebo jihovýchodní Evropy. Takže to trvalo skutečně dlouho. A řekla bych, že to stále neskončilo. Stále bojujeme tuto primární bitvu. Civilizovaly jsme jednu generaci stranických představitelů, potom se ale proměnilo vedení a vše začalo znovu od začátku.

Zpočátku jsme se hodně naučily ze zkušeností a dobré praxe sociálnědemokratických žen ve skandinávských zemích. Nejvýraznějším rozdílem ve srovnání se skandinávskými zeměmi bylo naše menší napojení na ženy v odborech a naopak větší spolupráce se ženami v neziskovém sektoru. Dalším rozdílem bylo, že jsme si uvědomily, že i když přesvědčíme naše sociálnědemokratické strany, aby si uvědomily tuto problematiku, nebude to stačit. Uvědomovaly jsme si, že pokud nevytvoříme ženské aliance napříč politickým spektrem, nikdy nedosáhneme opravdu seriózních výsledků v otázkách mechanismů genderové rovnosti, v otázkách genderových kvót, v otázkách role a moci žen uvnitř politických stran. To je asi největší inovace, k níž jsme se dostaly prostřednictvím naší činnosti. Objevily jsme rovněž metody, které možná nebyly zcela originální, ale my jsme je promyslely a aplikovaly systematicky. Tak například tzv. zipová strategie nebo strategie paralelních volebních kampaní. Chápeme je jako inovace, i když jsou to jen označení specifických strategií. Další věc je, že jako politická síť, síť sociálnědemokratických žen, jsme pochopily, že nemůžeme být vždy ty jediné, které přinesou změny a zlepšení v našich zemích. Pochopily jsme, že je důležité sdílet naše zkušenosti žen z fungování politických stran také se ženami z jiných politických stran. Proto jsme například v rámci *Gender Task Force* všechny zkušenosti ze sociálnědemokratických stran sdílely s ostatními politickými stranami a se ženami ze všech politických stran, které měly zájem se učit. Myslím si, že to je velmi odlišné od vývoje v zemích s tradičním sociálnědemokratickým vedením, které měly velmi silné ženské hnutí uvnitř politických stran a uvnitř odborů, a silné stranické nebo na strany napojené neziskové organizace zabývající se otázkami genderové rovnosti. Nic z toho u nás neexistovalo.

IR: Oslovovaly jste nejen ženy, ale také muže?

SL: To byl třetí krok. Je opravdu zajímavé, že se na to ptáte, protože součástí našeho chápání této otázky bylo, že k opravdovému pokroku nemůže dojít v případě, že ženy nevytvoří nátlakové skupiny uvnitř politických stran a společnosti. Politické strany nebyly otevřené, nenaslouchaly, ale předpokládaly jsme, že se tlaku postupně podvolí. A pokud ženy vytvoří tlak v pravou chvíli, například před volbami, a pokud dostatečně chytře vytvoří tyto nátlakové sku-

piny, strany se začnou proměňovat. Ale kdo jsou partneři uvnitř stran? Za prvé to jsou ženy, a ne všechny ženy uvnitř politických stran jsou feministky, mnoho z nich nikdy feministkami nebude a některé jsou dokonce nepřáteli ženského hnutí, protože to je způsob, jakým vedou svou politickou kariéru. Proto bylo ze začátku velmi obtížné vybudovat tyto nátlakové skupiny. Ale po jejich ustavení a ve chvíli, kdy ženy nakumulovaly dostatečnou moc a byly akceptovány jako partnerky pro jednání, musely se naučit vyjednávat. A kdo jsou jejich protějšky? Muži – vedoucí představitelé politických stran. Myslím, že jsme ušly dlouhou cestu. Na počátku to byla konfrontace, následovalo napjaté a nepříjemné vyjednávání a teď, myslím, máme přinejmenším v některých případech zralé a nefalšované partnerství. Je však jen velmi málo stran, které již došly do této fáze. Většina mužů – vedoucích představitelů politických stran – nechápe, že není přijatelné nadále laškovat se ženami a že jejich plané sliby už nefungují. Většina z nich je stále ještě na míle vzdálena od toho, aby se stala skutečnými partnery.

IR: Jaké jsou podle vás nejdůležitější otázky genderové politiky ve střední a východní Evropě po pádu komunistických režimů?

SL: Po pravdě, v okamžiku pádu komunistických režimů, jediná otázka, která se stala součástí hlavního politického proudu, byla otázka potratů. A toho se chopily pravicové politické strany. Takže jsme musely znovu vybojovat boj, který se už zdál vyhraný. V různých zemích šel vývoj různým směrem. Jsem pyšná na skutečnost, že na Balkáně to nakonec skončilo více méně vítězstvím. Ale byl to boj těžký a obtížný. Střední Evropa však takové štěstí neměla. V mnoha zemích došlo v průběhu transformace k zpřísnění právních úprav týkajících se umělého přerušování těhotenství; v některých případech (jako v Polsku) došlo dokonce k jeho zákazu. V jiných případech se umělé přerušování těhotenství stalo tak finančně nákladné, že je fakticky pro chudé ženy nedostupné. Otázku potratů přinesla doba a my jsme proti odpůrcům musely bojovat. Tak to byla první věc.

Dalším tématem je násilí na ženách. To se na Balkáně nejvíce spojuje s násilím v průběhu válečných konfliktů a znásilňováním žen v průběhu války. Ve válkou zasažených oblastech se ženy začaly kolem tohoto tématu organizovat před pekingskou konferencí. A vynaložily velké úsilí na to, aby tato konference poprvé v dějinách přijala mezinárodní právní normu stanovující znásilnění v průběhu války jako zločin proti lidskosti. To se podařilo také proto, že ženy z regionu Balkánu organizované v neziskových organizacích byly tak aktivní. To bylo druhé důležité téma.

A pak, myslím především v transformujících se zemích, jsme měli velké problémy a nedostatečně organizovanou ochranu zachování našich ekonomických a sociálních práv: instituce péče o děti. Slovinsko opět nebylo žádnou výjimkou. Zdravotní péče pro ženy, péče o reprodukční zdraví, to není jen otázka umělého přerušování těhotenství, ale také prevence, antikoncepce a sexuální výchovy na školách. Po celém Slovinsku se všechno zcela rozpadlo. Dále zde byla

otázka ekonomických práv svobodných matek a jejich sociální práva, to se většinou změnilo. Nad ekonomickými právy dělnic se vznášel otazník, nejen proto, že došlo k masivní nezaměstnanosti, ale také proto, že došlo k celkové deregulaci pracovního trhu. Velké množství žen se přesunulo z formálního trhu práce do méně formálních zaměstnání, kde nebyla respektována pracovní práva ani v případě, že existovaly psané zákony a kolektivní smlouvy.

Řekla bych, že transformace bývalých socialistických zemí měla de facto dvě fáze. Deset let šokové terapie a stupidních neoliberálních cest transformace většiny zemí; a následně čas, kdy tyto země začaly směřovat do Evropské unie. Potom ženy dostaly příležitost pokusit se obnovit některá svá již ztracená ekonomická a sociální práva, tedy pokud byly dostatečně chytré a dostatečně organizované, aby o ně mohly bojovat. Ve Slovinsku jsme v některých případech uspěly, ale ve většině transformujících se zemí, nyní nových členských zemích EU, mají ženy pouhé minimum nebo sice širokou, ale nepřehlednou legislativu, bez implementačních a kontrolních mechanismů, což je částečně realita také ve Slovinsku. Máme dobrou legislativu, ale velmi špatné implementační mechanismy. Víme to, ale státu je to úplně jedno a politickým stranám je to taky jedno. Ženy nejsou dostatečně organizované k boji za svá práva a jsou slabé jak ve stranách, tak v odborech. Ve Slovinsku jsou odbory úspěšné v boji za mateřskou dovolenou, za důchody pro ženy, ale nejsou úspěšné například v boji za rovné platové podmínky. Mnoho věcí je spíše jen na papíře. Sexuální obtěžování na pracovišti není otázka, kterou se odbory zabývají, a to myslím zcela vážně. I když by měly, neřeší to.

IR: Co je podle Vás nejdůležitějším tématem současnosti?

SL: Už jsem uvedla umělé přerušování těhotenství, násilí, ekonomická a sociální práva. Ale nejdůležitějším tématem ve skutečnosti byla a stále je politická bezmocnost žen a jejich vyloučení z hlavního politického proudu. Ale toto téma se velmi proměnilo, protože většina bývalých postsocialistických zemí se stává členy EU. A problémy, které byly odsunuty stranou, nebo systémy a služby, které zcela zmizely v průběhu transformace, jsou najednou z ničeho nic tématy uvnitř EU. Jak skvělé! Teď mluvíme o barcelonských cílech, mluvíme o rovnosti v odměňování, mluvíme o lisabonské strategii zaměstnanosti žen s malými dětmi a starších žen. Z ničeho nic se problémy, které se zdály neřešitelné, nemyslitelné, které nebyly součástí ničeho agendy, najednou staly součástí hlavního politického proudu – a to je skvělé. Naneštěstí se stávají součástí politické agendy jen velmi pomalu; EU nevyvíjí dostatečný tlak. Evropská unie má v této oblasti řadu měkkých norem a metod koordinace, ale žádnou závaznou legislativu.

Středoevropská a východoevropská síť pro genderové otázky se již nezabývá otázkami, jak přesvědčit levicové politické strany, aby akceptovaly existenci genderových témat a vytvořily prostor pro jejich aktivity, ale tím, jak navrhnout politiky, které budou v souladu s direktivami a doporučení-

mi EU. A také tím, jak mohou sociální demokraté převzít iniciativu. Naše síť rovněž iniciovala myšlenku kampaně za celoevropské uzákonění parity. Ta myšlenka vzešla z naší zkušenosti na Balkáně. Uspěly jsme v pěti zemích jihovýchodní Evropy, které přijaly kvóty – Bosna, Kosovo, Maďarsko, Srbsko a Slovinsko. Ale velmi rychle jsme si uvědomily, že nejsou dostatečné – většinou jde o 30 %, ve Slovinsku je stanovena 40procentní kvóta. Chceme polovinu, chceme polovinu moci. A k získání poloviny moci potřebujeme uzákonění parity. Proto jsme k této otázce iniciovaly vznik celoevropské koalice. Tato koalice by měla jít napříč politickými stranami, odbory i neziskovými organizacemi. Nyní začínáme za tuto koalici lobbovat. Evropská ženská lobby se stala nejdůležitější oporou této koalice. Jednáme také s Evropskou konfederací odborových svazů (ETUC). Prvním krokem bude parita v evropských volbách, ale základní myšlenkou je parita všude, na všech úrovních, ve všech rozhodovacích orgánech, které mají politický a společenský dopad. Naše síť začala jako mladší sestra velkého sociálnědemokratického ženského hnutí. Domnívám se ale, že v současnosti, díky našim zkušenostem s obdobím transformace, kvůli naší socialistické zkušenosti, v důsledku všeho, čím jsme musely projít v období válek, protože jsme tak nějak mezi dvěma světy – velmi rozvinutým a velmi nerozvinutým – myslím, že můžeme opravdu hrát roli katalyzátoru celoevropského ženského hnutí.

IR: Mluvíte o Společné kampani evropských žen za přijetí parity (Joint European Women Campaign for Enactment of Parity). Jaké jsou dosavadní výsledky této kampaně a jak vidíte její budoucnost?

Jediným dosavadním výsledkem je, že jsme tuto myšlenku iniciovaly. Víte, bylo velmi obtížné stát se jako síť neziskových organizací součástí Evropské ženské lobby sdružující převážně organizace, které jsou ve vztahu k politikům velmi zdráhavé. Bylo obtížné prosadit boj za paritu ve stranách a rozhodovacích orgánech jako prioritu. Bez žen z postkomunistických zemí by se to nepodařilo. To byla asi ta nejobtížnější věc. Ale ženy z Bulharska, Rumunska, Polska a Kypru, odevšad řekly: „Poslouchejte, přátelé, bez žen v politice to nikdy nedokážeme. Potřebujeme mnohem více žen jako politických partnerů, abychom byly schopny vyjednávat a lobbovat za naše témata.“ To opravdu pomohlo. Protože tradičně, ženy ze západní Evropy v Evropské ženské lobby dávaly přednost práci na svých specializovaných tématech, jako je násilí, migrace, pracovní práva žen a umělé přerušování těhotenství.

IR: Existuje něco, co se politické strany ve střední a východní Evropě mohou ještě naučit od svých protějšků v západní Evropě v oblasti genderové problematiky?

Muži – vedoucí představitelé politických stran – se mohou učit od španělského premiéra Zapatera a jeho Socialistické strany. Ve volební kampani před svým prvním zvolením záníceně odsuzoval „machismo criminal“ – a jeho prvním zá-

konem byl silný zákon proti násilí na ženách. Jeho vláda přijala kvóty do všech volených funkcí, přijala velmi liberální legislativu práv homosexuálů, oddělila stát od církve, legalizovala více než půl milionu imigrantů a obhájila mandát do druhého funkčního období. V současnosti je v jeho druhé vládě 60 % ministryň a vláda připravuje významné legislativní úpravy genderové rovnosti. Můžeme se také učit od Norské strany práce, jejich vláda se nebála přijmout povinné, minimálně 40procentní zastoupení mužů a žen ve správních radách všech společností, i soukromých. A uspěla!

IR: A je něco, co by se mohly západoevropské země naučit od svých středoevropských protějšků?

Nemyslím si, že by se měly něco učit, protože to, co musíme především udělat, je stát se opravdovými partnery. Existují mezi námi rozdíly, a tak to i zůstane. Nejen rozdíly v míře rozvoje; HDP Švédska je stále třikrát vyšší než HDP Slovinska. To nejsou ekonomicky srovnatelné situace. A to nemluvíme o Bosně nebo Makedonii či Moldavsku. Je absurdní tvrdit, že se všechny země promění ve Švédsko. To není možné. Je potřeba dívat se na problémy ze dvou různých stran a pokusit se je vyřešit. Tak například, když se v Evropě mluví o migraci, každý má na mysli imigraci. Ale to, co je imigrace ve Švédsku, Itálii nebo Německu, je emigrace v Polsku, Rumunsku a Bulharsku. Jak můžete řešit problém, když se díváte jen na jednu stranu? Musíte se zaměřit na obě dvě strany. A obě strany chápat jako stejně důležité. Tohle se musíme naučit a to se musíme naučit všichni. Musíme porozumět rozdílům západních a rozvinutějších zemí, ale rozvinuté země se musí naučit, že je v jejich zájmu pochopit, co se skutečně děje a jaké jsou skutečné potřeby nových členských zemí. Pokud se to nestane, budeme mít současné rozdělení na starou a novou Evropu stále. A stará Evropa přijde o svůj stát blahobytu, protože nová Evropa jim prodá svůj americký neoliberální nesmysl. A to nepotřebujeme. Domnívám se, že v této otázce jsou ženy klíčové, protože je amerikanizace transformujících se zemí postihla nejvíce. Jsou tím opravdu postiženy a mají stejné zájmy jako ženy v západní Evropě – nepřijmout tento trend, nenechat si ho vnutit. Pokud se spojíme a budeme bojovat společně, pak máme šanci. A zvláště s paritou, protože pokud zkombinujeme paritu a koordinaci mezi jižní, severní, západní a východní Evropou, dojde k proměně evropské politické agendy a k jejímu posunu velmi dobrým směrem.

IR: Máte své vlastní specifické chápání genderové politiky?

Rozhodně! Myslím, že je to transformující politika. Je to politika zaměřená na lidi, na lidské potřeby. Je to vskutku něco revolučního, protože otevírá stávající soubor politických hodnot novým perspektivám. Pokud nyní vede zisk, my preferujeme člověka, lidská bytost je naší prioritou, a to je naprosto odlišný přístup. Pokud změníte pořadí hodnot v rámci hodnotového systému, musíte rovněž změnit politické priority, metody, jimiž je politika řeší, způsob, ja-

kým politika funguje, a dokonce i to, jak se volí vedení a jak fungují politické strany. Je to revoluce. Je to pomalá, skrytá revoluce. Není v hlavách všech aktivistek, mnohé tomu ani samy nerozumí, protože velká část z nich se stále ještě chce stát součástí téhle hry ovládané muži. Jedna po druhé se ženy do takové politiky mohou připojit, ale ženy jako skupina s odlišnými zájmy, odlišný politický subjekt, se připojit nemohou. Politika hlavního proudu tak, jak funguje v současnosti, je nepřijme. My, ženy jako skupina, musíme změnit vnímání politické moci a manipulace s ní, nebo ji nikdy nezískáme.

IR: Jak byste zhodnotila dopad Evropské unie na genderovou problematiku ve střední a východní Evropě?

Je to dokonalý paradox. V období socialismu byly genderové otázky součástí třídní otázky. Praktická politika komunistických stran redukovala ženu na matku a bezpohlavní dělnici a její osvobození bylo chápáno jako součást industrializace a modernizace společnosti. Týkalo se to rozvoje, lepšího hospodářství a rychlejší modernizace těchto poněkud zaostalých zemí. A v Evropské unii, když čtete barcelonské cíle nebo lisabonskou strategii, genderová rovnost je znovu instrumentalizována. Pro co? Pro více zisku, méně imigrace a větší vyrovnanost generací. Žena je opět redukována na tolik potřebnou pracovní sílu! Politika genderové rovnosti Evropské unie nemá ve skutečnosti nic společného s lidskými právy žen, nebo jen nepřímou. Takže žádná velká změna ve srovnání s naší socialistickou minulostí, je to to samé, jen v jiném kontextu. Myslím, že je to skutečný paradox. Sotva jsme unikly jedné instrumentalizaci, hned se vrháme do nové. Ale v období socialismu byla tato instrumentalizace odrazovým můstkem pro získání ženských práv. Tady je to totéž, je to odrazový můstek. Je ovšem otázkou, zda víme, jak ho použít. Nebo se necháme zkrotit a „vcucnout“ tímhle neoliberálním, kapitalistickým pohledem, který je velmi nebezpečný a může zafungovat velmi rychle.

IR: A jak vidíte vliv jihovýchodních a středoevropských zemí na genderovou politiku Evropské unie?

Je jen málo západních politiků, které něco ví o ženách v jihovýchodní a střední Evropě. Muži to prostě nechápou, to je pravidlo. Ale ani političky neznají základní údaje. Když jim řeknete, že u nás máme roční placenou rodičovskou dovolenou a dvoutýdenní placenou otcovskou dovolenou a máme fungující předškolní a školní péči, jen se na vás dívají a neví, co si s tou informací počít. Na druhou stranu ví hodně o skandální protipotravní politice v Polsku. Ale když se jich zeptáte: „Víte, jak ženy v Moldavsku dosáhly 21% zastoupení žen v parlamentu? Víte, jak to dokázaly?“, tak neví. Ale sociálnědemokratické ženy z jihovýchodní a střední Evropy vědí, za co bojují a jak usilují o genderovou rovnost. A v tom je mezi námi rozdíl. Ale když přijedou a dozvědí se o naší politické práci za zrovnoprávnění žen, řeknou: „To není možné, jak jste to dokázaly? U nás bychom potřebovaly to samé!“ Cítí, že naše energie, naše zkušenosti a metody mohou být prospěšné také jim.

Na druhou stranu jsou zcela šokovány, a právem, jak zůstala jsou stále naše ženská hnutí. Například neakceptování lesbických žen a homosexuálů je v jihovýchodní a středovýchodní Evropě velmi rozšířené, i v sociálnědemokratických stranách. Velmi snadno najdete ženu z jihovýchodní Evropy, která řekne: „Já jsem normální žena, nejsem lesba.“ Ženy na Západě také mnohem rychleji než my řeknou: „Jsem feministka.“ Ve středovýchodní a jihovýchodní Evropě žena-aktivistka řekne: „Nejsem feministka, ale...“ A pak přednese stejný problém, stejným způsobem jako zarytá západní feministka. Ale pokud ji označíte za feministku, ihned se ohradí: „No to ani náhodou! S feminismem já nechci mít nic společného!“ Rozdíl tu tedy jsou. A já si myslím, že tohle prolínání mezi dvěma částmi Evropy, mezi ženami nebude jednoduché. Spíše naopak, protože všichni se musí tolik učit a obecně se dost neradi učíme. Je jednodušší nevědět. Média o genderové problematice rovněž moc neinformují, nevystavují nás těmto otázkám každý den. Musíme zlepšit naše sítě, komunikaci, koordinaci a spolupráci.

IR: Já myslím, že k určitému vývoji spolupráce mezi východními a západními zeměmi už dochází.

Ano, je hodně spolupráce, ale pokud se podíváte na to, kdo spolupracuje, zjistíte, že v každé politické straně to jsou možná dvě nebo tři ženy, které vědí, co se děje v genderové problematice v jižní nebo střední Evropě. Protože ženy na Západě také nemají dominantní politické postavení. V mnoha politických stranách jsou zatlačeny do pozadí, necestují, nežijí plným politickým životem. A bez toho a bez parity jsme prostě ztraceni. Potřebujeme více žen, potřebujeme více žen na různých místech. V mnoha případech jsou ženy v jižní a střední Evropě vzdělanější než muži a znají více jazyků. A mnohdy mají ve svých stranách funkci tajemnice pro vnější záležitosti. Ale jejich protějšky ze západních zemí jsou převážně muži, bez valného povědomí o otázkách genderové rovnosti. Co by nám mohlo skutečně pomoci, je oddělit ženské organizace uvnitř politických stran na obou stranách Evropy. Ale spolupráce, i když sporadická, je rovněž velmi cenná. I proto je naše síť tak důležitá, protože svádí dohromady sociálnědemokratické aktivistky z obou stran Evropy už více než 14 let.

IR: Středoevropská a východoevropská síť pro genderové otázky (CEE Network for Gender Issues) je součástí Evropského fóra pro demokracii a solidaritu (European Forum for Democracy and Solidarity). Jak vnímáte dopad síťování na evropské úrovni na postavení žen na lokální úrovni v otázkách, jako je politická reprezentace, participace a ženské organizace?

V současnosti jsme rovněž součástí ženského uskupení Strany evropské levice. Síťování nemůže být úspěšné, pokud neexistuje podpora organizované činnosti propojující a koordinující evropskou a národní úroveň. Potřebujeme celoevropskou kampaň za uzákonění parity na všech úrovních rozhodování. Pro takovou kampaň potřebujeme koa-

lici napříč formálními koalicemi politických stran, odborů, neziskových organizací, akademické sféry a médií a skutečnou podporu Evropské komise. Až doteď se Evropská komise spíše zdráhala, ale doufám, že se to zlepší. Vzpomínám si, když jsem se poprvé zmínila na velkém setkání za přítomnosti lidí z Evropské komise od komisaře Špidly, že úlohou Evropské komise by mělo být pomoci ženám, aby získaly svůj poloviční podíl moci. Jejich reakce byla velmi skeptická a negativní, tvrdili, že to není úlohou Evropské komise, že s tím nemají nic společného, že to musíme řešit samy na národní úrovni a že politické strany nikdy nepřipustí, aby se Evropská komise věnovala kvótám nebo paritě. Tohle byla jejich první reakce, tak před dvěma lety. V současnosti ustavuje Evropská komise expertní skupinu žen v politice a nabídli mi účast. To znamená, že Evropská komise vyslechla naše požadavky, i když můj dojem byl, že jsou hluchší a vymezují se proti tomu negativně. Po dvou letech přišla změna. Ale byla jsem opravdu otravná jako hmyz. Na každém setkání, k více lidem a stále hlasitěji, pořád jsem opakovala: „Potřebujeme to! Neříkejte mi, že to nejde! Obchodování se ženami a násilí na ženách také nebyly tématy Evropské komise. A pak z toho komisařka Anita Gradin před 15 lety udělala téma. Nebylo to téma Evropské komise, protože to nebylo přímo napsáno v žádném programu. Bylo to úkolem členských zemí. A pak se toho Evropská komise ujala. Vytvořila program DAPHNE a přidělila mu na každý rok rozpočet pět milionů euro. A podívejte se na výsledky. Tak v čem je problém? Pusťme se do toho!“ A tak pomalu, pomaloučku, jako když lijete vodu na kámen – pomalu vymele díru, ale opravdu pomalu.

IR: Jaký je Váš názor na genderové kvóty – zákonné i politické?

Potřebujeme cokoli, co funguje. Jsme pro paritu, ne pro kvóty. Ale s paritou nelze začít. Na Balkánu jsme začali gentlemanskou dohodou s vedoucími představiteli politických stran. Po prvních volbách jsme mohly dokázat, že dohoda nebyla téměř vůbec respektována a že nebylo dostatek gentlemanů. A tak jsme začaly kampaň za zavedení stranických kvót. Po druhých volbách jsme měly důkaz, že ani stranické kvóty nebyly dodržovány. A tak jsme měly argument, proč potřebujeme kvóty uzákonit. A po třetích volbách jsme měly důkaz, že zákonné kvóty bez pravidel umístění na kandidátních listinách nejsou efektivní, a tak jsme bojovaly za uzákonění pravidel umístění na kandidátních listinách. A po čtvrtých volbách jsme mohly říci, 30 % žen v rozhodovacích funkcích je velmi pěkné, ale je nás více než polovina populace a chceme paritu. Vidím to jako proces. Myslím si také, že nepotřebujeme polovinu žen v politice bez hnutí, které by je tam přivedlo. Protože pokud se tam snesou odnikud, budou vybrány vedoucími stranickými představiteli, budou to královny krásy, populární zpěvačky, výtečné sportovkyně, co nemají řádnou zkušenost ani nic co do činění s opravdovou politickou prací. Nechci, aby ženy dělaly politiku tak jako muži, protože ti to dělají špatně a my to musíme změnit.

IR: A myslíte si, že ženy by dělaly politiku lépe?

Ne proto, že jsou ženy, ale protože se staly političkami skrze ženské hnutí, a jsou si vědomy změn, které musejí být realizovány v politice jako takové. Protože revoluce v politice je opravdu nutná. Jsme úplně zaseknutí. Je to bezvýsledné. Je to smrtelné a zabije nás to. Potřebujeme něco úplně jiného. A já věřím, že toho dosáhneme, pokud do politiky přivedeme velký počet žen s jasnou představou, jaké změny jsou nutné a že jsou možné. A nemůžeme to udělat samy. Musíme zapo-

jit všechny mladé lidi a všechny vyloučené lidi. Protože oni a my se prostě v téhle politice necítíme dobře. V téhle politice pro nás není místo. Místo si vytvoříme aktivitou, naší vizí, naším vnímáním toho, co je správné a jak za to bojovat.

IR: To zní jako nadějná vize budoucnosti. Děkuji Vám za rozhovor.

Z angličtiny přeložila Petra Rakušanová.